Oliviu Beldeanu

Memorial anticomunist din închisoare

Der Rumänenprozeß hat begonnen!

Der Revolutionsrausch der vier Exkriminellen auf die rumänische Gesandtschaft in Bern vom 14. — 15. Februar, der weit über unsere Landesgrenzen hinaus die Oeffentlichkeit in Atem hielt, vor den Bundessessionen

Erlebnisbericht der «Schweizer Illustrierten Zeitung»

Procesul de la Berna

IS

Seria „Procesul Comunismului românesc”

●

Nr. 1

Supliment al săptămînalului
JURNALUL LITERAR

© Editura „Jurnalul literar”, 1999

Redactor de carte: Mihaela CONSTANTINESCU
Prezentare grafică și copertă: Ion PODOCEA
ISBN 973-9365-13-4

OLIVIU BELDEANU

MEMORIAL ANTICOMUNIST
din
ÎNCHISOARE

Prefață
de
Titu POPESCU

Editura „Jurnalul literar"
1999

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Textul memoriilor lui Oliviu Beldeanu ne-a parvenit, prin intermediul Dlui. Titu Popescu, de la Ion Chirilă, în copia xerox a unei dactilograme, plină de greșeli, cu foarte puține intervenții ulterioare. Lucru explicabil, desigur, dacă ținem seama de faptul că „autorul" și-a redactat memorialul direct pe clapele mașinii de scris în timpul detenției sale, ce a precedat Procesul de la Berna. *Se poate înțelege de aici că textul lui Oliviu Beldeanu era menit să pună în lumină adevăratul profil moral și ideologic al celui ce urma să fie judecat. De altfel, unele afirmații înscrise în aceste pagini au fost folosite, fragmentar, de presă și chiar de apărare în timpul procesului.*

În reproducerea tipografică de acum a acestor memorii am îndreptat, tacit, atît stîngăciile de expresie cît și ortografia, adaptînd-o la cea actuală. S-au conservat desigur particularitățile de limbaj ardelenesc. Stilul oral ne-a determinat să figurăm, în transcriere, dialogurile care în dactilogramă erau încorporate relatării fără a fi menționate grafic.

La cuprinderea în volum de sine stătător, aceste pagini publicate inițial în Jurnalul literar *sînt însoțite și de dosarul publicistic al* Procesului de la Berna *(atît cît redacția a reușit să-l reconstituie) cît și de cel juridic (beneficiind, în acest caz, și de sprijinul Dlui. Dan Ottiger Dumitrescu). Tot aici sînt introduse și convorbirile cu Stan Codrescu și Ion Chirilă, reproduse în* Jurnalul literar *(nr. 19-20, oct. 1998) după revistele* Foaie *(nr. 10. oct 1997, America) și* Căminul românesc *(nr. 1, 1998, Geneva). Volumul mai cuprinde alte două mărturii: Dialogul lui Titu Popescu cu René de Flers și cîteva reflecții* (Între disperare și speranță) *semnate de Nicolae Stroescu-Stînișoară.*

Mihaela CONSTANTINESCU

Februarie, 1999

MEMORIILE UNUI EROU

Oliviu Beldeanu, autorul acestor **Memorii,** face parte dintre eroii încă anonimi ai luptei românilor împotriva comunismului. Ceea ce se ştie despre el – şi doar de către cei puţini care o ştiu – este că a iniţiat, organizat şi condus grupul de refugiaţi români care, în 1955, au ocupat prin forţă Legaţia română de la Berna, acţiune incomparabilă între actele demascatoare a periculozităţii comuniste, dovedind lumii libere că reprezentanţa diplomatică a ţării noastre era centrul spionajului sovietic în Europa Occidentală. Poate în părţile Dejului său natal, memoria faptelor lui să se păstreze ca o legendă eroică despre un haiduc anticomunist ce luase drumul codrului şi făcea minuni de vitejie...

Textul pe care îl prezentăm acum este o copie după manuscrisul dactilografiat al **Memoriilor** scrise de Oliviu Beldeanu în închisoarea din Elveţia, după consumarea evenimentului al cărui protagonist fusese. Acel eveniment epocal în istoria exilului românesc a fost, desigur, desfigurat în viziunea comuniştilor din ţară şi a presei aservite, înlocuindu-i-se motivaţia patriotică şi justiţiară cu una aberantă – „fascist-legionară". În anii postdecembrişti, meritul de a fi redeschis procesul „atacului de la Berna", de a-i releva adevăratele coordonate între care s-a produs, restituind totodată conştiinţei noastre personalitatea de erou naţional a lui Oliviu Beldeanu, revine **Jurnalului literar,** la care facem trimitere pentru completarea informaţiei şi pentru mai buna înţelegere chiar a textului de faţă (cf. **Jurnalul literar,** martie, aprilie, oct. 1998).

Copia pe care o reproducem am primit-o, la München, ca un cadou prietenesc, de la Ion Chirilă, unul din cei patru protagonişti ai acţiunii de

la Berna. Textul are 87 de pagini bătute strîns la maşină şi în foarte mare măsură este lizibil fără dificultăţi. Prima pagină, din păcate, se păstrează doar pe mai puţin de jumătate (cea superioară), unde se menţionează: numele – „Oliviu Beldeanu", locul – „Închisoarea Thorberg" şi data „Mai 1955". Deasupra textului, în stînga, este plasat titlul: **Memorii.** Fragmentul primei pagini a dactilogramei este, din cauza desfigurării conţinutului ei, inutilizabil, astfel încît **Memoriile** lui Oliviu Beldeanu, în copia pe care am primit-o, încep cu pag. a doua, cu un enunţ autobiografic: „În Ianuarie 1938 eram în cl. a IV-a a Liceului Andrei Mureşanu din Dej…".

Memoriile conţin povestea unui destin de erou tragic. Protagonistul lor purta strigătul unui neam care îşi dorea cu ardoare libertatea. Biografia lui este chiar evoluţia răzvrătirii. Derularea evenimentelor nu face decît să argumenteze ideea de destin, că nu se putea altfel, că Oliviu se pregătea să devină un exponent al anti-fatalităţii în condiţiile anilor evocaţi. Deviza vieţii lui a fost una singură: Patria liberă!

Textul debutează cu un şir de scenarii ale copilăriei autorului, amintind de directitatea narativă a **Amintirilor** lui Creangă. Memorialistul adoptă la început o viziune literaturizată a copilăriei, cu rol de introducere în atmosferă, povestind-o prin personaje şi situaţii, aducînd verosimilitatea amintirii pînă la marginea fabulosului vîrstei juvenile. Compensativ faţă de regimul de închisoare, autorul retrăieşte o vreme fericită cu iz de genuitate edenică, în buna tradiţie a ruralului ceremonial şi curent. Deocamdată, el este grijuliu de a păstra farmecul vîrstei, „jucînd-o" pe scena memoriei, vizualizînd-o teatral, chiar pînă la aşezarea dialogului în succesiune de replici.

Personajul evocator-evocat se conturează de pe acum ca un inadaptabil **in nuce,** ca un vlăstar al independenţei care i-a mobilizat din străvechime pe ardeleni, un observator critic nedispus la tranzacţii. Iată cum vede cel închis în Elveţia pe copilul care a fost în România: **„Eu recunosc că am fost un copil rău şi de carte nu mă prea ţineam, dar uram caracterele proaste, ca pîrîtori, înşelători, hoţi, trădători, periuţe etc. În schimb, iubeam solidaritatea, camaraderia, corectitudinea şi cavalerismul".**

O puternică influență formativă exercită personalitatea tatălui, un ardelean cumpătat și patriot, o fire de cremene pe care a transmis-o, un om cinstit, demn și harnic.

Cîmd duplicitatea specifică vîrstei începe să prindă culoare politică, în celula lui din închisoarea elveţiană apare raza unei duioşii retroactive: **„Îmi aduc aminte că în anul 1946... am fost arestat de către ruşi,... eram învinuit că am scris pe un perete** Jos Stalin! **şi** Moarte ruşilor!, **în schimb, eu scrisesem numai:** Trăiască Iuliu Maniu! **şi** Trăiască P.N.Ţ.!".

Vîrsta şi experienţa i-au radicalizat componentele sufleteşti atitudinare, conştientizîndu-i nevoia de protest, la început încrîncenat, solitar şi puţin eficient **(„cînd s-a pronunţat dictatul de la Viena..., trei zile nu am mîncat şi nici nu am dormit şi numai umblam ca un nebun").** Clarificările îi sunt forjate de observarea victimizării ineficiente prin război **(„veneau scrisorile mele scrise la verişorii mei înapoi, şi pe ele scria cu roşu Mort pentru Patrie").** Fără ştirea părinţilor, în loc să urmeze planul lor de a face teologia la Roma, se înrolează, prilej ca realitatea comportării sovieticilor să „călească oţelul" care era firea adolescentului Oliviu (tatăl îi desluşeşte: **„Să te ferească Dumnezeu de oameni fără conştiinţă, că aceia sunt mai răi decît bestiile").** Primii comunişti „români" (de tipul **„Julius – un evreu,... un leneş şi un hoţ")** nu i se înfăţişează mai prejos. La Dej, pe cîţiva simpatizanţi penetişti, **„i-au umplut de sînge",** apar bande de comunişti (între ei – **„foşti terorişti unguri"),** se individualizează un călău de aceeaşi speţă, vestit ca **„beţivan ordinar",** şeful unei grupe de şoc comuniste era apatridul **„evreu Lazaz" („măcelari care nu ştiau altceva decît să bată şi să înjure").** Abuzurile se ţin lanţ. Ziarul **Ardealul** este suspendat ca „antisemit", cînd nu făcuse decît să înfiereze pe **„un evreu comunist** / care/ **făcea atrocităţi".** Toate îi definesc direcţia revoltei: **„pentru mine lege nu mai exista în România atît timp cît aceşti netrebnici sunt la conducere".** Toată derularea întîmplărilor din perioada '45–'50 proiectează un film de coşmar, în care apar actanţii satanici ai vremii, ruşii şi comuniştii, dar şi cei ai pasivităţii victimizante – tradiţionaliştii care mai credeau în „alegeri libere" şi-i aşteaptau pe americani.

Din acest punct biografic, faptele intră pe o linie directă. Incapacitatea de acțiune a conducătorilor țărăniști îi alertează firea lui activă și decisă, canalizată instinctiv împotriva expectativei ca soluție politică și a rezistenței pasive ca strategie anticomunistă. Un timp, face legătura cu diverse grupuri care începuseră să se organizeze în munți, fiindu-i tot mai clar că „aliații tradiționali" ne abandonaseră la discreția rușilor. În contact dur cu realitățile, deruta inițială devine disperare. Oliviu își asumă însărcinarea de a fi mesagerul P.N.Ț. pentru grupurile luptătoare din munți. Arestat pentru tentativă de trecere a frontierei, cunoaște regimul de exterminare care se instaurase în închisorile comuniste din România. Reușește să scape și ajunge... pe șantierul muncii patriotice de la Bumbești – Livezeni, de unde sustrage alimente pentru rezistenții din munți. După ce aruncă în aer Secția de fulminat de mercur a Uzinei de armament de la Sadu (Gorj), se retrage el însuși în munți, de data aceasta în Parîng. Trece, apoi, în Iugoslavia, cunoaște și acolo regimul atroce al închisorilor și lagărelor ce funcționau după același calapod elaborat la Moscova. În sfârșit, prin Italia, i se deschide drumul spre Germania Federală.

Rememorarea scrisă în închisoarea elvețiană de la Thorberg, după ocuparea și demascarea Legației române de la Berna ca oficină a spionajului sovietic, duce firul evenimentelor pînă la începutul anului 1954, ultima dată menționată direct de Beldeanu fiind oct. 1953, cînd părăsește Triestul, în direcția vestului.

Întreaga evocare se citește ca o palpitantă înlănțuire de întîmplări, care poate fi urmărită ca o narațiie cu suspans de la un episod la altul, sub semnul unei formidabile apăsări politice regizată de suveranitatea arbitrariului. Acest fundal care cumulează nedreptățile constituie a doua mare prezență a **Memoriilor,** alături de cea a autorului însuși. Dacă rezultă și un efect literar, acesta nu se datorește unei intenții ca atare, ci plasării sincere, deschise, cu tot sufletul, a autorului memorialist în dinamica fierbinte a evenimentelor.

Este deosebit de interesantă, tipologic, conturarea **din interior** a psihologiei personajului-autor, reprezentativă pentru trecerea motivației personale în mobil de acțiune, dar și pentru sprijinirea pe iluzii care, pe

moment, par certitudini. Solicitat de dispersia grupurilor din munți, Oliviu ajunge la o supremă conștiință sacrificială: **„Parcă îmi era indiferent dacă mor sau trăiesc, parcă îmi era indiferent dacă mă prind viu, eram pregătit să îndur orice tortură și să nu plec capul, numai să îi scuip și să îi sfidez, pînă mă omoară".** Fortificarea de sine venea, însă, și dintr-o credință himerică: **„noi toți aveam convingerea că la primăvară o să înceapă războiul, deoarece tensiunea dintre americani și ruși o simțeam atît de încordată, încît trebuia să pleznească".** Radicalizarea politică a luptătorilor din munți identifică totul într-o simbioză a elementelor. **„Pot să trăiesc – mărturisea un camarad, crezînd și el în rezolvarea pe plan internațional a situației României – numai cu frunze uscate și cu coajă de copac".** În contextul nesiguranțelor, dar și al ascuțirii conflictului deschis dintre rezistenți și securitate, se naște ideea ca Oliviu să încerce să ia legătura, la Viena, cu aliații occidentali. Acesta va fi primul pas spre evenimentele de la Berna.

Prin toate mediile și întîmplările prin care a trecut, acoperit sau fățiș, Oliviu a avut poziția clară a liderului luptei anti-comuniste, sprijinit pe un neobosit talent organizatoric și avînd vocația jertfei de sine, duse uneori pînă la inconștientizarea pericolelor. Legînd prin forța personalității sale o epopee nedivulgată, Oliviu Beldeanu rămîne un picaro tragic al anticomunismului românesc din faza lui eroică și romantică.

Destinul l-a adus pe Oliviu Beldeanu să sfîrșească tot în temnițele comuniste din țară. În ziua de 31 august 1958, a luat avionul din München, cu destinația Berlin, dînd curs unei solicitări de întrevedere, pentru o afacere. În ciuda sfaturilor și avertismentelor celor apropiați, de a refuza o întîlnire într-un punct atît de fierbinte, a aterizat totuși în Berlin. Acolo l-a așteptat un grec originar din România, Kehaioglu. Oliviu nu cunoștea exact traseul liniei de demarcație dintre Berlinul de Vest și Berlinul de Est. Kehaioglu l-a luat în mașină și a trecut, în viteză, în partea sovietică a Berlinului, unde îi aștepta Volkspolizei (Vopos). În ziua de 7 sept., a fost predat românilor. Prin decembrie a aceluiași an, Kehaioglu a fost găsit mort, într-o cameră de hotel din Viena. Securitatea avea grijă să-și șteargă urmele…

Prin grija avocatului Racoceanu, din Paris, unul dintre apărătorii celor patru în procesul de la Berna, textul lui Beldeanu a fost tradus în limba franceză, dar nu a fost publicat. Nu se cunoaşte ce s-a întîmplat cu această traducere.

Oliviu Beldeanu este unul dintre cele mai elocvente cazuri de radicalizare a conştiinţei şi acţiunii anticomuniste româneşti. Destinul lui militant are o consecvenţă exemplară. Tăria convingerilor lui se trage din contactul cu realităţile bolşevismului ce se instaura în România, din înţelegerea caracterului profund anti-românesc al acestei doctrine a urii, dar şi dintr-un fond ancestral de dragoste şi ataşament pentru neamul din care face parte.

În galeria eroilor noştri naţionali, numele şi personalitatea lui sunt în drept să-şi aibă locul de onoare potrivit. Este un act de dreptate postumă pentru el şi un act de reabilitare a adevărului, care ne revine nouă, astăzi, faţă de destinul înălţător şi tragic totodată al celui neantizat în gaura neagră a Gulagului românesc.

München, febr. 1999

Titu POPESCU

MEMORIAL

Mai 1955

Închisoarea Thorberg, Elveția.

De cîteva săptămîni am primit de la un gardian o revistă elvețiană, care apăruse prin 1953. Numele acestei reviste era foarte scurt, format din două litere, *Du* (Tu), dar cele două litere spuneau foarte mult. Sumarul numărului: „Generation X". Editorul punea cîteva zeci de întrebări unor tineri de diverse naționalități de pe întreg globul pămîntesc. Din răspunsurile lor se prezentau concepțiile unei generații care acum are 20–30 ani, subliniind perspective de viitor, standard de viață, etc. Înainte de a citi cu amănuntul ceea ce zicea americanul sau francezul, am răsfoit, căutînd să găsesc un compatriot printre cei intervievați, dar nu am găsit. M-am uitat cu atenție apoi să descopăr poate vreun polonez, vreun ungur sau un altul oarecare de după „Cortina de fier", căci și aceia aparțin acestei generații. Nu era însă nici unul...

*

În ianuarie 1938 eram în clasa a IV-a a Liceului Andrei Mureșanu din Dej. În urma năzdrăvăniilor mele am fost eliminat pe timp de o lună. Mama încă nu aflase și nu știam cum să-i aduc la cunoștință. Mă bîntuiau gîndurile rele să nu mă mai duc acasă. Nu-mi era frică de bătaie, dar aș fi văzut-o pe Mama plîngînd și aceea era cea mai mare pedeapsă pentru mine.

După ce am făcut cîteva ture prin parcul orașului, unde nu era nici țipenie de om, am stat să mă gîndesc cam ce să

răspund la fiecare năzdrăvănie în parte. Mă hotărăsc totuşi să mă întorc acasă, dar nu pe calea obişnuită, ca să fiu observat, ci peste grădini, pe acolo pe unde nu mă vedea nimeni, mai ales că se înserase deja. După ce trec vreo cinci garduri şi calc vreo şase grădini, ajung în fine acasă. Mă învîrt oleacă în jur să vedem cam cine îi acasă şi spre marea mea mirare descopăr sufrageria plină de oameni. La început mi se părea că nu-i cunosc, dar privindu-i mai atent văd că sînt toţi din familie, cu unchi, cu mătuşi, cu bunica. Mama era foarte tristă. Un unchi al meu, care era preot, vorbea ceva foarte agitat; ce zicea, nu înţelegeam, iar ca să aud, m-am strecurat pe un geam lăturalnic în camera de baie. Crăp niţel uşa şi ascult ce se discuta în sufragerie. Primele cuvinte pe care le-am auzit erau ale Mamei. Vorbea în suspine: „În noaptea în care l-am făcut o tunat şi o fulgerat, şi era iarnă, era tocmai *ziua cu lumina*. Am avut presimţirea că acest copil nu va fi un copil ca şi ceilalţi. Mai bine nu l-aş fi făcut".

„Ziua cu lumina" este în 15 februarie, şi este o legendă legată de această zi, care spune că atunci iese ursul din hibernare.

Intervine bunica şi zice:

– Nu eşti tu de vină, Mărioară. Tată-său îi de vină, că el i-a cumpărat puşca şi îl poartă prin păduri. Nu-i el destul de sălbatec, îl facem mai sălbatec! Tată-so, în loc să ţină pe lîngă casă un purcel sau vreo cîteva oi, are şase cîini, iar Puiu toată ziua este cu ei şi-i hîrîie, de i-a făcut aşa de răi că nu se mai poate nimeni apropia de ei. Apoi să ferească Dumnezeu să nu îi asmută pe cineva că tot îl sfartică. În loc să-i cumpere cetera şi cărţi, i-a mai cumpărat şi lemnele alea pe care şi le leagă de tălpi şi se sloboade cu ele pe picioare din vîrful Răzoiului. Încă nu i s-a întîmplat nimica, dar mîine-poimîine o să-l vezi şchiop ori ciung. Şi apoi o să fie năcaz mare.

Poate că bunica mea ar mai fi zis multe, dar a întrerupt-o Tata.

– Ce sunt eu de vină, cînd îl văd o dată pe săptămînă, voi sunteți acasă cu el!

După aceea, intervine o mătușă de-a mea, care era licențiată și propune să fiu dus la Viena, să fiu consultat de un medic specialist, vorbind apoi de nu știu ce glandă și tratamente.

– La doctor se duc copii betegi, spune bunica, nu aceia care crapă de sănătate. Acum cîteva zile numai în cămașă a ieșit afară și s-a brujit cu unul. Atunci a spart și fereastra vecinului. Era un ger de crăpau pietrele. Om mare dacă ar fi fost ar fi răcit, el nu a avut nici pe dracu. Mai bine dați bani pe ferestrele sparte decît să dați la doctor.

– Plătesc destul soacra, și ferestre, și doctori, zice Tata. Doară nu știi că la copilul lui Stingher i-a rupt nasul și a avut noroc că nu și-a pierdut și ochiul, că altfel nu știu cum ieșeam. De un timp încoace cînd îi vreun geam spart în oraș sau vreun cap spart nici nu se mai interesează cine a făcut ponosul; numaidecît vin la mine, să plătesc.

Unchiul meu, profesor de geografie, care nu preda la liceul nostru, dar, în schimb, cunoștea bine pe toți profesorii de acolo, adusese trista veste a eliminării mele; considera că încă am avut noroc să nu fiu definitiv scos din școală și să pierd anul, fiindcă nu era pentru prima oară cînd se primeau rapoarte despre mine în consiliul profesoral.

– Norocul lui a fost la profesorul de drept care a căutat să îi scoată în evidență calitățile bune pe care le are: corect, solidar cu colegii, de caracter. De fapt, continuase profesorul de drept, pentru educatori și pentru părinți acest copil constituie o sarcină și un inconvenient, dar mai tîrziu pentru societate și pentru Țară va fi foarte folositor.

Am prins curaj şi am ieşit uşurel din camera de baie tot prin acelaşi geam şi, apoi, am intrat normal pe uşă ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Cum apar în sufragerie toate privirile se îndreaptă spre mine şi nu ştiu prea bine în ochii cui să mă uit. Mama începe să plîngă. Tata mă pofteşte mai aproape şi mă invită să iau loc pe scaun, lîngă el.

– De ce ai asmuţit cîinele pe profesorul de matematică?

– Nu l-am asmuţit. Cîinele singur a sărit la el. Eu m-am dus să-l scap. Nu i-a făcut nimica, numai i-a rupt oleacă pantalonii.

– Dar ce-ai căutat, cu cîinele după tine, seara, pe strada Vasile Alecsandri?

– Am ieşit niţel la aer.

La toate întrebările care au urmat, tot de felul acesta, am răspuns cît se poate de indiferent. Nu ştiu dacă Tata era sau nu mulţumit de răspunsuri, dar, la un moment dat, îl vedeam că se cam distrează şi, zîmbind, mă întreabă:

– Dar cu Societatea „Frunză verde" ce-i?

– Este o societate înfiinţată de noi, în clasă, şi are ca membri o serie de elevi din liceu ce pregătesc excursii la vară, în timpul vacanţei.

– Cine a avut iniţiativa înfiinţării ei ?

– Iniţiativa a fost a mea şi apoi s-au mai adunat şi alţii.

– Dar cine v-a învăţat să vă organizaţi? Cu preşedinte, secretar şi casier, să adunaţi cotizaţii, să faceţi şedinţe?

– Am simţit noi nevoia de a ne concentra toate economiile, ca la vară să avem cu ce să călătorim. Ca să nu fie prea multe discuţii a trebuit să alegem un preşedinte care să aibă un pic de autoritate şi să se ocupe de toate propunerile noastre.

– Profesorii cred că sunteţi în legătură cu Garda de fier. Dacă ar fi aşa ţi-aş rupe urechile, zice Tata. (Probabil reperiştii

o să vină acum cu această acuză şi vor susţine că Societatea „Frunză Verde" a fost o organizaţie legionară. Nu este adevărat).

După alte mici discuţii, a urmat bineînţeles sentinţa, ce-mi interzicea în viitor multe din libertăţile avute. Pentru anul următor s-a hotărît să fiu dat într-un internat la Cluj.

Recunosc că am fost un copil rău şi de carte nu prea mă ţineam. Uram caracterele proaste precum pîrîtori, înşelători, hoţi, trădători, periuţe etc. În schimb, iubeam solidaritatea, camaradenia, corectitudinea şi cavalerismul. Acum pot să-mi dau seama de ce aceste trăsături la mine erau mai pronunţate decît la alţi copii. Totul se datoreşte educaţiei pe care am primit-o de mic. Pe mine nu m-a crescut Mama, pentru că în vremea copilăriei mele era ocupată cu serviciul ce-l avea. Eram lăsat în seama bunicii, o creştină fervent㠠. Ea nu-mi spunea poveşti cu Cocoşul Roşu sau cu Capra cu trei iezi, ci numai parabole din Biblie, ca de pildă Patimile lui Isus, vînzarea lui Iuda, convertirea lui Saul, pilda fiului rătăcitor sau despre Samson, David şi altele. Duminica doar era ziua în care mă găseam împreună cu Tata şi cu Mama. Timpul liber, Tatăl meu şi-l petrecea cu mine. Era un bun român. În timpul primul război mondial a fost în armata austro-ungară bătînd toate fronturile, iar după aceea a fost printre primii voluntari care au format Gărzile naţionale în 1918, participînd la Revoluţie şi, după aceea, făcînd campania de la Tisa. Acasă avea o serie întreagă de decoraţii: austro-ungare, germane, franceze şi româneşti. Îmi povestea cum era pe front sau cum era pe vremea cînd el avea vîrsta mea, sub ocupaţie străină. Îmi vorbea de suferinţele ţăranilor şi de lupta lor pentru libertate, descriindu-mi moartea lui Horea şi a lui Cloşca. Ascultam cu atenţie aceste poveşti şi mă mişcau atît de tare încît plîngeam deşi nu aveam mai mult de patru sau cinci ani. Mai tîrziu,

cînd eram în clasele primare, învățătorii ce trecuseră prin aceleași vîltori prin care trecuse și Tatăl meu și se bucurau de aceeași libertate cîștigată prin atîtea jertfe și sacrificii, se zbăteau să ne dea o educație patriotică ca să apărăm această libertate cîștigată prin sîngele vărsat de ei. În acel timp locuia cu noi, în familie, un verișor, care era sublocotenent la Regimentul 81 infanterie din Dej, se numea Bota Ioan și era rudă de-a Mamei mele. (A căzut în război). Îi ziceam Nelu și țineam la el foarte mult. Uneori mă lua cu el la regiment și la cîmpul de instrucție. Nelu era un om cu calități deosebite (chiar prin moartea lui a dovedit că a acceptat un sacrificiu conștient). Îmi vorbea de Mucius Scevola, de consulul roman Regulus sau de educația vechilor spartani. Nelu a căutat să șteargă din vocabularul meu cuvîntul „frică". Vroia să-mi dovedească că strigoi și balauri nu există și, de multe ori, mă lua noaptea în cimitir dovedindu-mi că nu sunt „duhuri rele" și n-are de ce să-mi fie teamă.

Toate acestea s-au prins de mine și au influențat mult comportarea mea de viitor. Îmi aduc aminte că în anul 1946, într-o zi de marți, pe la începutul lunii februarie, am fost arestat de către ruși și apoi predat Siguranței din Dej, învinuit că aș fi scris pe un perete: „Jos Stalin!" și „Moarte rușilor!". În schimb, scrisesem numai *Trăiască Iuliu Maniu* și *Trăiască P.N.Ț.!* La Siguranță mă ia la cercetări șefu, un fost croitor, prost, ce a făcut vreo șase ani de ucenicie. Se numea Briceag Nicolae și se considera foarte inteligent. După ce a terminat cu șicanele inventate, vrînd să devină logic îmi pune întrebarea: „Ești național-țărănist?" Răspund scurt. „Da" – „Ei bine, zice el, care este programul vostru?" Fără să mă gîndesc, îi spun: „Nu cunosc programul P.N.Ț. dar cunosc în schimb istoria neamului românesc și de aceea sunt național-țărănist". Briceag nu a mai continuat discuția, a încheiat-o repede,

înaintîndu-mă la Tribunalul militar din Cluj de unde am fost pus în libertate, deoarece acuzele erau neîntemeiate.

Din 1938 şi pînă în 1940 am fost la Institutul Rousseau din Cluj, supus unei discipline prea severe. În afară de scurte pauze, nu aveam propriu-zis *timp liber.* Eram la fel ca într-o închisoare. Mă sufocam de această îngrădire. Cînd venea vacanţa era o adevărată sărbătoare. Libertatea mi-o foloseam din plin. Nu stăteam la Dej aproape deloc şi o luam razna pe la toate rudele din judeţ.

Someş este un judeţ cu relief deluros şi muntos. În ceea ce priveşte agricultura, este un judeţ sărac. Nici zăcămintele minerale nu sunt prea multe. Cele 263 de comune pe care le cuprinde, sunt locuite, 90%, de ţărani români ce se ocupau cu creşterea vitelor, exploatarea pădurilor, oeritul şi doar foarte puţini cu ceva agricultură. Ceea ce este caracteristic aici este legătura strînsă între familii. Rareori auzi zicîndu-şi unul altuia pe nume sau adresîndu-se cu Bade ori Lele. De obicei, se adresează cu Fină, Fin, Nepoate, Uncheş şi aşa mai departe. Rudele le sunt cunoscute pînă în a şaptea ramură şi ţin contact foarte strîns între ele. Portul lor, în special a celor din nordul judeţului, cred că nu diferă întru nimic de portul vechilor daci. Ei nu cumpără nimic de-a gata, totul produc. Familii boiereşti de sînge românesc nu sunt. În schimb, o bună parte din intelectuali, nu mai mult de o generaţie, s-au ridicat din această ţărănime şi majoritatea celor care s-au ridicat nu s-au despărţit de ea, au rămas în mijlocul ţăranilor, preoţi şi învăţători, şi au înfiinţat şcoli şi biserici confesionale. În familia mea sunt 15 preoţi, toţi unchi şi verişori, nu mai departe de gradul doi. Sunt instalaţi în parohiile mai multor comune din judeţul Someş. Mai avem o mulţime de rude ţărani. Şi nu bogaţi, dar harnici. Puţine erau comunele din judeţ unde nu aveam rude şi puţine erau locurile în Someş pe unde nu călcasem eu. Odată era vorba la noi în

casă de Ciuha – un deal împădurit din apropierea Ilenzi Mari, unde copilărise Tatăl meu – şi Tata a rămas surprins cînd a văzut că eu cunosc Ciuha. Mi-a spus: „A mai rămas tufă nefrunzărită de tine pe undeva?"

Cînd eram mai fericit şi mă simţeam mai satisfăcut în august 1940, pe la sfîrşitul verii care a fost cea mai frumoasă pentru mine, mai ales că Tata îmi promisese că nu o să mă mai dea la Institutul din Cluj şi o să mă înscrie iarăşi la liceul din Dej, eu promiţîndu-i că am să mă port bine (de altfel cred că trecusem peste perioada năzdrăvăniilor şi, de multe ori în timpul acela auzeam pe bunica zicînd de mine: „s-o mai ogoiet", ceea ce însemna s-a mai cuminţit), s-a sfîrşit copilăria mea. A început de atunci un zbucium sufletesc care mă frămîntă şi mă frămîntă chiar pînă în ziua de azi. Totul s-a transformat într-o boală cronică, ce nu a mai putut fi vindecată. De multe ori mi-am lecuit singur durerile (ca de pildă acum la Berna) şi mă simţeam mai uşurat, dar de vindecat nu m-am vindecat niciodată.

Era sfîrşitul lunii august cînd s-a pronunţat Dictatul de la Viena şi, fără să mă consult cu nimeni, mi-am închipuit cam ce o să urmeze. Cunoşteam năravurile ungurilor. Trei zile nu am mîncat, nici nu am dormit, ci numai am umblat ca un nebun, cîntînd *Deşteaptă-te române* şi urlînd cît îmi lua gura: „Vrem război cu ungurii!" Am participat la marile demonstraţii de la Cluj, mergînd pe jos, cu o coloană, din sat în sat. Trăgeam clopotele de la biserici într-o dungă, ca şi de foc sau ca de vreme rea, şi chemam oamenii la luptă, iar ţăranii erau gată să meargă. Dar unde şi cu ce? Pe şosele şi pe calea ferată se retrăgeau rînd pe rînd unităţile româneşti care erau pe frontiera ungară, iar în urma lor înaintau ungurii, trufaşi ca şi cum ar fi cîştigat o bătălie crîncenă.

Pe ziua de 8 septembrie 1940 a fost mare paradă în Dej:

Arc de triumf, drapele româneşti, fanfare şi muzici, veselie deosebită pentru unguri, iar pentru noi doliu. A doua zi a început teroarea de care familia mea nu a fost exceptată. Pe lîngă geamuri sparte şi atacuri de stradă, au urmat arestări „legale". Am fost şi eu arestat şi pus la o corvoadă murdară, de unde am fugit să mă ascund la o rudă. Tata a fost arestat şi dus la închisoarea din Gherla, unde a fost ţinut cîteva luni, iar după aceea, forţat să părăsească „Ungaria", adică teritoriul cedat.

Pe la sfîrşitul lui februarie 1941 reuşisem să ne întîlnim din nou, cu toţii, în Bucureşti. Tata se îngrijise de o locuinţă modestă, unde ne simţeam foarte străini. Aveam impresia că suntem numai în aşteptarea întoarcerii acasă, la Dej. Tata era liber profesionist, avea un mic capital pe care nu l-a putut salva din „teritoriul cedat", rămînînd blocat de unguri. La Bucureşti s-a putut plasa la o fabrică de chimicale din Şoseaua Văcăreşti, unde a primit funcţiunea de Director administrativ, primind un salariu potrivit. Viaţa a început să-şi ia cursul obişnuit. Noi copii ne vedeam de şcoală, iar Mama avea grijă de casă. Ne-am acomodat destul de repede vieţii de Bucureşti şi nici pe Tata nu l-am auzit mult văietîndu-se. Mama, în schimb, nu se putea acomoda. Toată ziua asculta radioul şi citea ziarele, doar va scrie ceva de scumpa noastră Transilvanie.

În iunie 1941 – ştiu că era o zi de Duminică, fiindcă mă dusesem la biserica din strada Polonă, ca de obicei – m-a apucat prînzul pe Calea Victoriei. La un moment dat văd că toată lumea îngenunche. Prins de un fior, îngenunchi şi eu fără să ştiu ce s-o fi întîmplat. De la unii şi de la alţii aflu că s-a început războiul. Se aud fanfare şi strigăte de ura. Repede fug acasă să împărtăşesc cu ai mei cele întîmplate. Îi găsesc pe toţi în jurul aparatului de radio iar primele cuvinte pe care le reţin sunt:

„Ordon, treceți Prutul!" Mama începe să plîngă, deoarece nu numai unul din ai noștrii era militar. Tata zice satisfăcut:

– În sfîrșit, ne putem afirma și noi ca națiе. Și rușii ne sunt dușmani, la fel ca ungurii și ca nemții. Și ei au călcat drepturile noastre naționale și ar fi pătruns mai adînc în teritoriile patriei dacă noi ne-am fi opus ungurilor și nemților. Ar fi făcut la fel ca și cu Polonia. Deci astăzi nu-i de plîns, ci-i de veselie. Gîndește-te Oara, se adresă Mamei. Sunt mii de refugiați care astăzi se bucură, la fel cum te-ai bucura tu cînd ai auzi că ostașii români trec Carpații. Astăzi să fie sărbătoare și pentru noi!

Cuvintele Tatălui meu, m-au pătruns. Urmăream zilnic comunicatele de pe front și mă bucuram de fiecare dată cînd auzeam că ai noștri înaintează.

Cred că era prin septembrie, cînd unchiul meu Anton Ionel Mureșanu ne-a invitat să cinăm împreună. Unchiul meu era redactorul ziarului *Ardealul,* înființat de Asociația refugiaților ardeleni. Era ziarul care dădea ceva speranță și unde mulți din refugiați își găseau un pic de mîngîiere. Pe Mureșanu îl vizitam mereu. Ținea mult la mine și eu îl iubeam mai mult decît pe Tatăl meu. El nu fusese de la început de acord cu războiul alături de germani. Era mereu pesimist, mereu îmi arăta articole care erau oprite de Cenzură deși acele articole nu erau ostile regimului, ci numai în interesul cauzei Ardealului. În acea zi de septembrie, l-am văzut pe Mureșanu mai vesel ca oricînd. Înainte de a ne așeza la masă ne aduce la cunoștință următoarele:

– Știți că Antonescu se îngrijește de noi! Iată ce scrie în „Cartea de Aur" a Spitalului Militar Z. I. 303: Trupele glorioase române, care sîngerează astăzi în fața Odesei, se vor întoarce peste Maramureșul Voevodal, la Cluj, și acolo vom serba adevărata victorie!

Nu eram atunci singuri, invitații lui Mureşanu. El chemase şi pe alții să le spună această veste îmbucurătoare. Printre cei invitați era şi Dumitru Nacu, care nu se prea bucura de această veste, zicînd că nu este decît propagandă. Mureşanu susținea însă că nu se poate ca un Mareşal să mintă.

Nu mult a mai trecut şi iată că şi Odesa cade. Făcînd legătura cu cele „scrise" de Antonescu, îmi făcea impresia că a căzut Clujul şi aşteptam din zi în zi să aud vestea promisă. Dar degeaba. Trece o lună, trec două, trei, cad şi Nicolaevul şi Rostovul, iar de Maramureşul Voevodal şi de Cluj, nimic. Îmi aduc aminte că era încă iarnă cînd trecînd pe lîngă cafeneaua Capşa mă uit, ca de obicei, înăuntru, poate văd pe cineva, îl văd pe Mureşanu, alături de un necunoscut. Dacă Mureşanu nu m-ar fi chemat, nu m-aş fi dus la ei la masă. El îmi prezintă un domn, de circa 40 de ani, care se numea Constantin Hagea. Discuția între Mureşanu şi Hagea mă face să constat că Mureşanu ceda ziarul *Ardealul* lui Hagea, ca şi cum s-ar fi retras. Nu ştiam ce se petrece, dar îl aud pe Mureşanu spunînd la un moment dat:

– Ce o să facă cu mine, nu ştiu, dar chiar dacă o să mă omoare, nu îmi pare rău.

Îmi era frică să-l întreb ce este şi aşteptam să aud încă ceva ca să mă lămuresc. Deodată mai apare o altă rudă de-a noastră, Dr. Aurel Mărgineanu, care se adresează lui Mureşanu:

– Ce-i Ionele, stai tot cu bagajele gata să te întorci acasă? Vezi ce drept a vorbit Nacu cînd zicea că este numai propagandă?

Ce era Mureşanu mare, dar se mai şi umfla şi mai tare spunînd:

– Am să văd şi o să vedeți cu toții cît de multă onoare are un Mareşal!